

Presumptes maltractaments al Centre Penitenciari Brians 2

Darrerament, en cadascun dels informes al Parlament s'ha fet esment de les queixes presentades pels interns en què es denuncia l'existència de presumptes maltractaments i de rigor innecessari en l'aplicació de les normes.

Al llarg del 2012 el Síndic ha continuat rebent queixes relacionades amb aquest tema. Així, a principis d'any es va detectar un increment de queixes presentades per interns que denunciaven que havien estat objecte de maltractaments físics i psíquics al Departament de Règim Tancat (DERT) i de Sancionats (DS) del Centre Penitenciari Brians 2.

Les queixes en qüestió fan referència a alguns funcionaris de serveis concrets del centre i també a determinades irregularitats en el funcionament d'aquests departaments.

Cadascuna de les queixes presentades ha donat lloc a l'obertura d'un expedient amb la sol·licitud d'informació corresponent a la Direcció General de Serveis Penitenciaris. Alhora, s'han entrevistat aquests i altres interns d'ambdós departaments, un grup de funcionaris i membres de l'equip directiu del centre.

Les denúncies fan referència a determinats funcionaris identificats per un nombre important d'interns

L'anàlisi de les respostes emeses posa de manifest la divergència entre les afirmacions dels interns, que exposen que han patit maltractaments, i les manifestacions de l'equip de direcció del centre, que les neguen. D'altra banda, els funcionaris tampoc no tenen constància d'aquestes denúncies, llevat d'un cas aïllat.

De les entrevistes mantingudes amb els interns, se'n desprèn que no es tracta de fets puntuals, sinó de situacions recurrents derivades de l'actuació d'alguns funcionaris en serveis concrets, identificats per un important nombre d'interns, els quals presumptament apliquen un rigor innecessari en les normes, un tracte contrari a la dignitat de les persones i un ús desproporcionat de la força.

El concepte de *maltractaments i rigor innecessari* s'emmarca dins dels continguts dels diversos convenis internacionals signats per l'Estat espanyol en matèria de protecció dels drets humans, en la Convenció contra la tortura i altres penes o tractes cruels, inhumans o degradants, de 10 desembre de 1984, i en el Conveni europeu sobre prevenció de la tortura i penes o tractes inhumans o degradants.

En aquest context, en els informes al Parlament el Síndic ha posat de manifest que la interpretació del concepte de *maltractament i rigor innecessari* s'ubica dins l'àmbit de la jurisprudència emanada del Tribunal Europeu de Drets Humans, segons la qual les condicions de massificació i la reclusió dels interns en espais reduïts, sense llum, amb ventilació insuficient i en condicions higièniques penoses, impliquen un tracte inhumà i degradant.

Les denúncies exposen situacions recurrents derivades de l'actuació d'alguns funcionaris

El concepte de *maltractament i rigor innecessari* també comprèn les situacions que provoquen un enduriment de les condicions de compliment de les penes durant un període llarg de temps. En aquest sentit rau el concepte de *duresa penal*, entès com el conjunt d'efectes nocius que pateix una persona pel sol fet d'estar encarcerada.

Així, les denúncies dels interns també fan referència a l'existència de determinades irregularitats en el funcionament intern d'aquests departaments i que afecten les seves condicions de vida: actuacions i comentaris burlescos, provocacions, distorsió en el relat de fets, temps perllongat de les immobilitzacions, manca d'identificació dels funcionaris, etc.

La direcció del Centre Penitenciari Brians 2 manifesta que no és coneixedora de les denúncies presentades pels interns per la presumpta comissió de maltractaments o tractes inhumans o degradants. Alhora, exposa que desconeix els procediments judicials que s'hagin tramitat o finalitzat per aquestes denúncies. Així mateix, informa que al centre hi va haver el cas de dos funcionaris a qui es va incoar un expedient disciplinari per un ús irregular de la força. Per la seva part, els funcionaris entrevistats manifesten que no tenen constància que hi hagi queixes d'interns per presumptes maltractaments.

taments. En canvi, sí que en tenen d'altres centres penitenciaris.

L'obligació legal de l'Administració penitenciària de vetllar per la vida, la integritat i la salut dels interns (art. 3.4 Llei orgànica general penitenciària i 4.2 del Reglament penitenciari) implica el deure de garantir la seguretat i d'assolir una convivència ordenada als centres penitenciaris.

En aquest àmbit, el Servei d'Inspecció té una funció de supervisió del compliment de la normativa vigent i, en conseqüència, de les queixes i les denúncies que presenten els interns.

El Síndic ha tingut coneixement que durant el 2011 el Servei d'Inspecció del Departament de Justícia va tramitar un total de 30 diligències informatives per presumptes maltractaments, agressions, lesions, vexacions, humiliacions, etc. D'aquestes, 26 es van arxivar perquè no s'hi van apreciar indicis ni proves de la comissió de les infraccions denunciades, tres encara s'estaven instruint i una, per lesions presumptament causades per funcionaris, va donar lloc a l'obertura d'una informació reservada i, a continuació, d'un expedient disciplinari contra un funcionari, que està en fase d'instrucció. També es van traslladar les diligències que s'havien practicat en via administrativa a un jutjat d'instrucció.

Pel que fa a les queixes presentades aquest 2012 i respecte de les quals el Servei d'Inspecció també ha obert les diligències informatives corresponents, en aquests moments estan en fase d'estudi i d'anàlisi de les dades disponibles.

En cas de denúncia cal una investigació urgent i ràpida de la justícia

En l'ordenament jurídic penitenciari també hi ha altres mecanismes i procediments d'investigació i de control. D'una banda, els jutges de vigilància, que tenen la missió de salvaguardar els drets dels interns i de corregir els abusos i les desviacions que es puguin produir en el compliment dels preceptes de règim penitenciari. Tanmateix, alguns dels interns entrevistats diuen que no hi confien perquè, segons ells, aquests no actuen com a garants dels seus drets.

D'altra banda, hi ha el paper de les actuacions dels jutjats i els tribunals de l'àmbit penal en la investigació i la resolució de les queixes presentades pels interns. No obstant això, dels casos tramesos pel Servei d'Inspecció o denunciats pels mateixos interns, no hi ha constància que en els darrers anys s'hagi produït cap sentència condemnatòria.

A partir de l'anàlisi de les entrevistes es posa de manifest que les dificultats que tenen els interns a l'hora d'actuar davant la justícia estan determinades per: (1) la dificultat de provar i contradir la versió dels fets ja consumada i establerta en els escrits emesos pels funcionaris; (2) la falta d'identificació d'alguns funcionaris i 3) la manca d'una investigació urgent i ràpida amb totes les garanties.

La instal·lació de dispositius d'enregistrament i d'emmagatzematge d'imatges als centres penitenciaris de Catalunya ha dotat de seguretat tant els interns com les actuacions dels funcionaris en l'exercici de les seves funcions, sempre dins del respecte del dret a la intimitat i a la protecció de dades de caràcter personal. En aquest sentit, els funcionaris identifiquen aquests mitjans com un dels factors que directament influeix en el desenvolupament correcte de la seva feina.

Els llocs on presumptament es produeixen els maltractaments són espais en què no hi ha sistemes de videovigilància

El Centre Penitenciari Brians 2 és un centre penitenciari que disposa d'una àmplia cobertura de la seguretat mitjançant el sistema de videovigilància. D'acord amb el que preveu el Protocol unificat per a tots els equipaments, recollit en la Circular 2/2010, d'1 de juny, dels serveis d'execució penal, hi ha sistemes de videovigilància a tots els espais d'interacció entre interns i treballadors (espais col·lectius) i a les cel·les de contenció i/o aïllament, tret dels espais que, segons la normativa, no permeten l'ús d'aquest sistema: sales de comunicacions íntimes, consultes mèdiques, serveis sanitaris, cel·les ordinàries.

Sens perjudici d'això, de les entrevistes dels interns, se'n desprèn que els llocs on presumptament tenen lloc els maltractaments són espais que no disposen d'aquests sistemes tecnològics: cel·les on viuen els interns, sales d'escorcolls, despatxos de funcionaris, paqueteria, llocs de pas, entre d'altres. Per aquest motiu, el Síndic ha recomanat al Departament de Justícia que instal·li sistemes de videovigilància a les sales on es fan els escorcolls amb nu integral, als espais d'interacció intern/treballador i, en la mesura que sigui possible, a les escales que comuniquen els diferents accessos o plantes.

Una dificultat en la investigació de les queixes per presumptes maltractaments és la manca d'identificació d'alguns funcionaris

El protocol d'actuació que té previst l'equip de direcció en cas que tingui coneixement d'una denúncia o queixa per presumptes maltractaments és obrir una investigació interna sempre que hi hagi constància escrita dels fets succeïts. En aquests supòsits es demana un informe als funcionaris que han intervingut en l'incident, al cap de Mòdul i al de Serveis. En aquest procediment, però, no està previst conèixer la versió de l'intern a través d'una acta de compareixença o prenent-li declaració sobre els fets succeïts.

Tan sols es preveu que l'intern pugui formular el plec de descàrrecs corresponent en el marc d'un procediment disciplinari. En aquest context, cal assenyalar que un dels mitjans de prova més recurrents sol·licitats pels interns en l'exercici del dret de defensa és la visualització de les imatges gravades. Tanmateix, el procediment sancionador penitenciari, sense igualtat de mitjans processals respecte del domini de la prova, que exerceix l'administració del centre, no preveu que l'intern pugui disposar de la prova videogràfica quan aquesta pot esdevenir l'única prova de càrrec de què disposa.

En aquest àmbit, els organismes internacionals recomanen que les denúncies de tortura i maltractaments s'han d'investigar de manera ràpida i eficaç i que s'han d'adoptar mesures legals contra els funcionaris implicats.

La Convenció prescriu una sèrie d'obligacions per prevenir i eliminar les pràctiques de tortura i maltractaments:

“Se debe dar la máxima importancia a la obligación de proceder a una investigación pronta e imparcial siempre que haya motivos razonables para creer que se ha cometido un acto de tortura (art. 12) y a la de que las alegaciones y quejas de tortura sean pronta e imparcialmente examinadas “(art. 13).

D'acord amb això, el Síndic ha recomanat que davant queixes sobre presumptes maltractaments cal que s'arbitrin tots els mecanismes necessaris per dur a terme una investigació amb caràcter immediat i imparcial que tingui en compte tant els fets descrits per l'intern com pel professional corresponent.

Cal tenir en compte, però, que una dificultat afegida en la investigació de casos de presumptes maltractaments és la identificació dels funcionaris i, de fet, aquest és un dels aspectes que de manera recurrent recullen els informes anuals al Parlament.

La Direcció General de Serveis Penitenciaris considera suficient el sistema d'identificació actual, per mitjà del número d'identificació professional visible en el vestit reglamentari del funcionari penitenciari, mitjançant una veta adhesiva o una targeta d'identitat professional, d'acord amb l'Ordre del Departament de Justícia JUS/177/2004, de 27 de maig.

Tanmateix, un any més, en les visites que ha dut a terme la institució als diversos centres penitenciaris s'ha observat que alguns funcionaris de vigilància penitenciària no van identificats. Per aquest motiu, el Síndic insisteix novament que cal imprimir el número d'identitat professional del funcionari de vigilància penitenciària en totes les peces que integren l'uniforme o bé habilitar una targeta d'identitat que es porti penjada al coll i que sigui visible en tot moment